

Näkökohtia talous- ja rahaliiton koon ja koostumuksen määräytymisestä*

MIKA WIDGRÉN

tutkimusjohtaja

Yrjö Jahnssonin Säätiö

1 Johdanto

Päätös EMUn kolmanteen vaiheeseen liittyvistä maista sisältää lukuisia kansallisesti eriävien etujen ristiriitoja. Vaikka EMU-prosessi on kirjattu unionisopimukseen, sen toteutuminen kaikkien jäsenmaiden osalta ei ole itsestään selvää. Jäsenmaiden EMU-kelpoisuutta säätelevät Maastrichtin sopimukseen kirjatut sisäänpääsyaatimukset sekä erityisesti niitä viime kädessä tulkitseva ministerineuvoston poliittinen päätös.

EMUn pääsyaatimukset ovat osoittautuneet käytännössä niin tiukoiksi että vain harva EU-maa kykenee ne täysin täyttämään. Ministerineuvoston poliittinen päätös on tämän vuoksi nousemassa EMUn muodostumisen kannalta

huomattavasti merkittävämmäksi tekijäksi kuin Maastrichtin sopimuksen määrittelemät sisäänpääsykriteerit. Koska tässä päätöksessä jäsenmaiden vaikuttimina ovat sekä poliittiset että taloudelliset taustatekijät, jotka johtavat niiden itsensä kannalta toivottavimpaan mahdolliseen rahaliittokokoonpanoon, päätöstilanne kiteytyy pitkälti sisämarkkinoiden ja kansallisten etujen väliseen yhteensovittamiseen.

Tässä artikkelissa tarkastellaan niitä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat EU-maiden EMU-päätökseen. Näiden perusteella arvioidaan erilaisten EMU-kokoonpanojen todennäköisyyttä sekä yleisemminkin koko prosessin etenemistä. Tämän lisäksi kiinnitetään huomiota niihin seurauksiin, joita erityyppisillä monen vauhdin ja monen tason ratkaisulla on yksittäisen jäsenmaan kannalta.

* Tämä raportti on laadittu valtioneuvoston kanslian asettaman, EMU:n taloudellisia vaikutuksia kartoittavan asiantuntijaryhmän toimeksiannosta ja julkaistiin valtioneuvoston kanslian julkaisusarjassa (1997/20).

2 EMUn lähtökohdat

2.1 Sisämarkkinoiden toiminta

EMU-hankkeen taloudellinen lähtökohta on sinetöidä sisämarkkinaohjelma.¹ Perusteena voidaan tällöin pitää tavoitetta sisämarkkinaohjelman mahdollisimman tehokkaasta toiminnasta.²

Rahaliiton mikrotaloudellisiin hyötyjä ovat välittömät valuuttavaihtokustannusten poistumisesta seuraavat säästöt sekä välillisesti myös yritysten kurssiriskeiltä suojautumisen kustannusten vähenemisen säästöt. Näiden lisäksi EMU tehostaa resurssien kohdentumista positiivisten ulkomaankauppavaikutusten vuoksi sekä vähentää sisämarkkinoiden segmentoitumista hintojen läpinäkyvyyden parantuessa. Kahdesta jälkimmäisestä seuraava tiiviimpi integraatio vaikuttaa resurssien toimialoitaisen uudelleenkohdentumisen lisäksi myös alueellisia allokatiivoikutuksia ja yritystoiminnan uudelleensijoittumista muun integraation tiivistymisen tapaan.³

Sisämarkkinoiden kannalta kansalliset valuuttakurssit ja erityisesti niiden muutokset aiheuttavat haitallisia ulkoisvaikutuksia, jotka saattavat toimia kustannuksia luovien kaupan

esteiden tavoin. Puhtaasti ulkomaankaupan kannalta onkin ominaista, että syvempi integraatio on aina parempi kuin löyhempi, jos kaupan määrä samalla kasvaa.⁴ Toisin sanoen, jos valuuttakurssit vähentävät kauppaa edellä lueteltujen mikrotaloudellisten kustannusten vuoksi mahdollisimman laaja rahaliitto on keskimäärin taloudellista hyvinvointia lisäävä tekijä. Tämän vuoksi myös sisämarkkinoiden kannalta EMUn mikrotaloudelliset tehokkuushyödyt ovat sitä suuremmat mitä laajempaan EMU toteutuu, mutta vaikutukset sisämarkkinoiden tulonjakoon eivät ole välttämättä yhtäläiset kaikissa jäsenmaissa.

EMU-hankkeeseen liittyy myös useita muita näkökohtia, jotka saattavat johtaa kansallisesti eriäviin ratkaisuihin, vaikka sisämarkkinoiden kannalta laaja EMU olisi paras. Tällöin valuuttakurssimuutokset toimivat talouden rakennetta suojaavana mekanismina, kun se kohtaa häiriön.

Tulkittaessa valuuttakurssit sisämarkkinoilla puhtaasti ulkomaankaupan kustannuksia luoviksi esteiksi on kuitenkin muistettava, että suppean EMUn kannattaminen laajan kustannuksella on sama asia kuin pitäisi rajoitetun EU-maajoukon muodostamia sisämarkkinoita koko unionin kattavia sisämarkkinoita parempana.

Vaikka sisämarkkinoiden kannalta alkupe räisenä ajatuksena on ollut laaja kaikki EU-jäsenmaat kattava EMU, myös hankkeen käytännön toteutus näyttää jättävän osan jäsenmaista ulkopuolelle ainakin alkuvaiheessa joko niiden omasta tahdosta tai kriteerien tulkintaan liittyvistä ristiriidoista jotuen. Tämä seuraa EMUun liittyvistä muista tekijöistä kuin valuuttakurssien tulkinnasta kaupan esteinä.

¹ Sisämarkkinoiden toimivuutta monen vauhdin EMUssa ovat ulkomaankaupan lähtökohdista tarkastelleet EC (1995) ja Erkkilä & Widgrén (1996).

² Tältä kannalta laajaa EMUa arvioi esimerkiksi Vinals (1995). Sisämarkkinoiden tehokas toiminta on hänen mukaansa edellytys myös muun integraation edistymiselle.

³ Euroopan unionin kauppavirtojen määräytymistä on tästä näkökumasta arvioinut EC (1995). Suomen kannalta EMUn mikrohyödyistä ks. Alho, Kotilainen & Widgrén (1992) tai Kotilainen, Alho & Erkkilä (1994).

⁴ Ks. tarkemmin Baldwin & Venables (1996).

2.2 Kansalliset lähtökohdat

Isolla-Britannialla ja Tanskalla on mahdollisuus jättäytyä kolmannen vaiheen ulkopuolelle omalla päätöksellään. Lisäksi Maastrichtin sopimus määrittelee varsin tarkasti ne ehdot, jotka toimivat sisäänpääsykriteereinä, kun EMUn kolmanteen vaiheeseen siirrytään. Nämä konvergenssikriteerit ovat osoittautuneet niin tiukoiksi, että vain harva jäsenmaa täyttää ne kaikki. EMUn käytännön toteutus näyttääkin supistavan rahaliittoon osallistuvien maiden joukkoa huomattavasti.

Epäilyt ensivaiheen EMUn laajuudesta ovat herättäneet myös yksittäisissä jäsenmaissa kysymyksen, kannattaako suppeaan EMUun pyrkiä kovin innokkaasti, jos samalla saavutettavat mikrotaloudelliset hyödyt jäävät pienemmiksi. Strategisesti ajatellen epävarmuus ensivaiheen EMUn jäsenmaista saattaa vähentää EMUn houkuttelevuutta, koska yksittäisten maiden kannalta ei ole välttämättä samantekevää, mitkä EU-jäsenmaat EMUun kuuluvat.

Mahdollisimman laajaa EMUa ei välttämättä nähdäkään jokaisen jäsenmaan kannalta parhaana mahdollisena ratkaisuna. Sisämarkkinoiden tehokkuusedut ja kansalliset edut ovat tällöin ristiriidassa. Joidenkin maiden jäsenyys saattaa olla jonkun toisen jäsenmaan kannalta joko vähämerkityksellistä tai peräti haitallista, mikäli yhteisen valuutan tilanteessa niiden intressit heijastuvat esimerkiksi vahvemmin yhteisen keskuspankin politiikassa.

Optimivaluutta-alueen hengessä rahaliitto on yksittäiselle maalle sitä hyödyllisempi mitä samankaltaisempia siihen kuuluvat muut jäsenmaat ovat sen kanssa. Jos tämän lisäksi EMU jää alkuvaiheessa suppeaksi ja tehokkuushyödyt joka tapauksessa pieniksi, nousee EMUun liittyvien maiden koostumus entistäkin merkittävämmäksi tekijäksi.

Tähän liittyen on varsin monella taholla argumentoitu, että useat EU-maat eivät kuulu EU:n ytimeen kanssa optimaaliseen valuutta-alueeseen. Niinpä on suositeltu tällaisille maille niin sanottua ”wait and see” strategiaa. Tätä tukee myös se, että kaupan ja tuotannontekijäliikkeiden alueella integraatio, joka on EU-alueella edennyt kohtalaisen pitkälle, näyttää lähentävän EU-alueen talouksia.¹

Ruotsi on hyvä esimerkki integroitumisesta lähinnä pelkästään ulkomaankaupan välityksellä.² Vaikka Suomi tai Ruotsi eivät kuuluisikaan optimaaliseen valuutta-alueeseen ydin-EU:n kanssa nyt, ne voivat kuulua siihen tulevaisuudessa, kun muu integraatio on lähentänyt niitä EU:n ytimeen riittävästi.³

Toisaalta on huomattava, niin ikään optimivaluutta-alueen hengessä, että tällainen rakenteellinen konvergenssi on saavutettavissa myös EMU-jäsenenä. Jos EMU johtaa resurssien tehokkaampaan allokaatioon, myös talouksien rakenteet tehostuvat. Tämä voi johtaa joko suhteellisen edun merkityksen kasvuun ja erikoistumiseen tai ristikkäiskaupan merkityksen kasvuun ja näin talouksien rakenteiden lähentymiseen.⁴ Valuutta-alueen optimaalisuus ei ole

¹ Esim. Sapir (1992). Viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevaisuudennäkymistä hieman toisenlaisen näkemyksen esittävät Brühlhart & Torstensson (1996).

² Ks. tarkemmin Frankel & Rose (1996) tai Erkkilä & Widgrén (1996).

³ Tässä yhteydessä viitataan usein siihen, että kauemmin integroituneissa Euroopan maissa ristikkäiskaupan osuus niiden EU-kaupasta on suuri, 70-80 prosenttia. Suomessa osuus on uksi pienimmistä (45 prosenttia), mutta kasvanut 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 1990-luvun alussa (ks. esim. CEPR (1992) tai Widgrén & Erkkilä (1996).

⁴ Teoriasta ks. Krugman & Venables (1990) tai Baldwin & Venables (1996). EU:n talouksien sa-

eksogeeninen tekijä. Tässä suhteessa rahaliitto voi muovata optimaalisen valuutta-alueen epä-optimaaliseksi tai epä-optimaaliseksi.¹

Suomessa teollisuuden tuotantorakenteen suurimmat muutokset viimeisen 20 vuoden aikana liittyvät devalvaatioihin. Ne näyttävät myös kiihdyttäneen teollisuuden tuotantorakenteen keskittymistä. Näin voinee päätellä, että EMU-jäsenyys pakottaisi hajautuneempaan tuotantorakenteeseen.²

Toisaalta niin sanotun ydin-EMUn³ muodostuminen sitoo ulkopuolisten EU-maiden tulevia valintoja. Jättäytymällä ensi vaiheessa ulkopuolelle ne menettävät vaikutusvaltaa koko EU:n kannalta merkittävässä talouspoliittisissa päätöksissä. Tämä lisää EU-jäsenmaiden hakkuutta EMU-jäsenyyteen ainakin pidemmällä aikavälillä. Jättäytymällä ensimmäisten jäsenmaiden ulkopuolelle päätös näiden maiden mahdollisesta siirtymisestä EMUn kolmanteen vaiheeseen jää kuitenkin viime kädessä jo EMUssa olevien maiden haltuun.

Kaiken kaikkiaan EMU-päätökseen vaikuttaa ristiriita, joka vallitsee kokonaisuutena ajateltujen sisämarkkinoiden ja yksittäisten jäsenmaiden intressien välillä. Jos EMU muodostuu

(jatkuu) mankaltaistumisesta tai erikoistumisesta, ks. Brühlhart & Torstensson (1996) tai Sapir (1995). Kotimaisesta keskustelusta, ks. Haukioja & Okko (1995) ja Erkkilä & Widgrén (1996).

¹ Esimerkiksi USA:ssa rahaliiton alkuvuosina taluksien rakenteet eriytyivät, mutta ovat lähentyneet toisiaan toisen maailmansodan jälkeen. Yhtenä syynä voidaan mainita se, että suhteellisen edun hyödyntäminen ei ole enää välttämättä yhtä paikkaan sidottu kuin aiemmin. (Kim 1995).

² Ks. Erkkilä & Widgrén (1996) tai Widgrén (1997).

³ Seuraavassa ydin-EMUun lasketaan kuuluvaksi Saksa, Ranska ja Benelux-maat (ks. myös Erkkilä & Widgrén 1996).

kaikilla jäsenmailla on sisämarkkinahyötyjen kannalta halu pyrkiä siihen mukaan. Muodostamalla laaja EMU jäsenmaat voivat kasvattaa jaettavan hyödyn yhteismäärää, mutta kansalliset yksittäiset edut saattavat puoltaa joidenkin maiden poisjättämistä, jolloin koko EU:n kannalta optimaalisen lopputuloksen saavuttaminen voi olla vaikeaa.

3 Päätös EMUn kolmanteen vaiheeseen siirtymisestä

3.1 Maastrichtin sopimus

EMU-prosessin aikataulu on kirjattu Maastrichtin sopimuksen artiklaan 109j. Siihen on myös kirjattu ne säännöt, joilla EMUn kolmanteen vaiheeseen liittyvistä maista päätetään.

Ensimmäinen mahdollisuus kolmannen vaiheen käynnistämiseen oli 1.1.1997. Se olisi edellyttänyt, että vähintään kahdeksan jäsenmaata olisi täyttänyt konvergenssikriteerit ja olisi myös käynnistänyt kolmannen vaiheen. Päätös tästä olisi pitänyt tehdä kesällä 1996, mutta sitä ei tehty.

Toinen vaihtoehto kolmannen vaiheen käynnistämiseen on 1.1.1999. Siihen ei tarvita mitään minimimaaajoukkoa, joka täyttäisi kriteerit, vaan kutakin maata arvioidaan erikseen ja kriteerit täyttävät maat käynnistävät kolmannen vaiheen. On huomattava, että Maastrichtin sopimuksen teknisen tulkinnan perusteella EMUn kolmas vaihe käynnistyy 1.1.1999, vaikka siihen ei kelpuutettaisi yhtään jäsenmaata.

Maastrichtin sopimuksen protokollassa on määritelty tarkat lähentymiskriteerit, joiden täyttämistä EMUn kolmanteen vaiheeseen siirtyvältä maalta edellytetään. Varsinainen sopimusteksti asettaa kriteereiksi hintavakauden, julkisen talouden kestävän tilan, ERM-jäsenyyden ja pitkien korkojen riittävän yhtäläisyyden.

Maastrichtin sopimuksen liitteenä oleva protokolla määrittelee varsinaiset kriteerit tarkemmin. Ne ovat

1. Inflaatio saa ylittää kolmen alhaisimman inflaation maan keskiarvon korkeintaan 1.5 prosenttiyksiköllä viimeisten tutkintaa edeltävän 12 kuukauden aikana. Arvioinnissa käytetään hyväksi vertailukelpoisia kuluttajahintaindeksijä.

2. Julkisen sektorin budjettialijäämä saa olla korkeintaan 3 prosenttia suhteessa markkinahintaiseen kokonaistuotantoon. Ylitys sallitaan mikäli suhde on pienentynyt olennaisesti ja päätynyt lähelle viitearvoa tai ylitys voidaan katsoa tilapäiseksi.

3. Julkisen sektorin bruttovelka ei saa ylittää 60 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon, ellei suhde ole riittävästi lähestymässä kriteeriarvoa tyydyttävällä nopeudella.

4. Jäsenmaan pitää olla normaalissa ERMin vaihteluvälissä kahden vuoden ajan ilman vakavia jännitteitä. Valuutan devalvointi maan omasta aloitteesta on erityisesti kielletty.

5. Keskimääräiset pitkät korot saavat ylittää tutkintaa edeltävän 12 kuukauden aikana korkeintaan 2 prosenttiyksiköllä sen keskimääräisen korkotason, joka vallitsee enintään kolmessa alhaisimman inflaation maassa. Korvoja mitataan julkisen sektorin pitkäjuoksuissilajoukkovelkakirjoilla tai vastaavilla arvopaperituoilla kansalliset erot huomioon ottaen.

Maastrichtin sopimuksen mukaan jäsenmaan EMU-kelpoisuuden määrittelee viime kädessä ministerineuvosto valtiopäämiesten kokonpanossa määräänemmistö päätöksellä huolimatta varsin tarkasti määritellyistä sisäänpääsykriteereistä. Päätöstilanne kuitenkin poikkeaa hieman muusta EU-päätöksenteosta, sillä ministerineuvostolla ei ole muodollista komission aloitetta EMU-kelpoisista maista, vaan kaikkia EU-maita arvioidaan. Varsinaisen aloitteen si-

jaan päätöksen pohjana on komission ja EMin raportti kunkin maan tilanteesta suhteessa lähentymiskriteereihin sekä lisäksi markkinoiden integroitumisesta, vaihtotaseen kehityksestä ja yksikkötyökustannusten sekä muiden hintaindeksien kehityksestä¹.

Poliittinen liikkumavara tekee EMU-jäsenyydestä ja kolmannen vaiheen synnystä mielenkiintoisen tutkimus- ja spekulatiokohteen. Tämä pätee erityisesti, koska konvergenssikriteerien täyttäminen on osoittautunut lähes kaikissa EU-maissa hyvin hankalaksi.

3.2 Kriteerien tulkinta ja varsinainen päätös

Koska komissiolla on kenties kaikkein suurin intressi saavuttaa EMUn kolmas vaihe, vaikuttaa johdonmukaiselta, että se pyrkii niin joustavaan kriteerien tulkintaan kuin mahdollista. Komission rooli tulkitaan tyypillisesti integraation edistäjänä. Tämän vuoksi ja koska komissio on myös poliittisesti sitoutunut EMU-hankkeen onnistumiseen se pyrkinee edistämään maiden EMU-kelpoisuutta pehmentämällä kriteerien tulkintaa.

Komissiolla on vastapoolinaan ministerineuvosto, joka on varsinainen EMU-päätöksen tekijä sekä samalla elin, jossa kansalliset intressit ja niiden yhteensovittaminen näyttelevät pääosaa. Normaalisti komissiolla on mahdollisuus kontrolloida ministerineuvostoa, koska se voi määrittellä neuvoston asialistan. Ministerineuvosto ei voi tehdä aloitteita. EMU-päätös on tässä suhteessa erilainen. Komissio ja EMI antavat ministerineuvostolle rapottinsa maiden EMU-kelpoisuudesta, mutta niiden kanta ei estä komission kannan mukaan EMU-kelvottoman maan tulkittamista EMU-kelpoiseksi ja

¹ TEU, Art. 109j(1).

päinvastoin. Koska ministerineuvosto tavallaan itse määrittelee, missä hengessä maita tarkastellaan, sillä on EMU-päätöksessä normaalia suurempi harkintavaltia.

Neuvosto kokoontuu ratkaisunsa valtionpäämiesten kokoonpanossa ja jäsenmailla on normaalin määränemmistöpäätännän mukaiset äänimäärät seuraavasti: Saksa, Ranska, Italia ja Iso-Britannia 10, Espanja 8, Hollanti, Belgia, Portugali ja Kreikka 5, Ruotsi ja Itävalta 4, Tanska, Suomi ja Irlanti 3 sekä Luxemburg 2 ääntä. Määränemmistö on 62 ääntä 87:stä.

Maastrichtin sopimus antaa varsin vapaat kädet poliittisille tulkinnoille ja sopimuksille EMUn kolmanteen vaiheeseen siirtymisessä. Ensinnäkin, ministerineuvoston päätös ei ole puhtaasti kyllä-ei -tyyppinen, vaan neuvosto voi aika pitkälti itse määrittellä, miten komission ja EMIn suositusta tulisi tulkita ja näin myös tarkkaan ottaen aloitteen sisällön.

Koska päätös tehdään määränemmistöllä, strategiset ja poliittiset näkökohdat ja ennen kaikkea koalitioiden muodostuminen eri maa-ryhmien välille nousevat tärkeämmiksi¹ kuin, jos päätös tehtäisiin yksimielisesti, jolloin jokainen maa olisi päätöksen suhteen yhtä vaikutusvaltainen ja omaisi myös veto-oikeuden. Määränemmistösääntö tekee EMUsta helpommin toteutettavan Näennäisen tarkasti määrittelyistä kriteereistä huolimatta lopullinen päätös EMU-kelpoisuudesta saattaa perustua lopulta aivan muihin tekijöihin.

Ensimmäinen mielenkiintoinen ristiriidan mahdollisuus sisältyy siihen, että komissio voi tehdä aloitteita ainakin periaatteessa yksinkertaisella enemmistöllä, mutta ministerineuvosto

päätää EMU-kelpoisuudesta määränemmistöllä. Jos komission jäsenet nähdään teoreettisesti kansallisten etujen edustajina ja tietyllä maalla on halukkuus liittyä EMUn kolmanteen vaiheeseen, on sillä helpompaa saada itselleen myönteinen komission raportti kuin neuvoston päätös. Ministerineuvostossa tällaisen aloitteen kumoaminen merkitsee tietyn maan EMU-jäsenyyden estämistä, mikä voi olla poliittisesti hankalampaa kuin huonon raportin saaman maan nostaminen EMU-kelpoiseksi. Niin ikään positiivisten raporttien maiden EMU-jäsenyyden estäminen voi vaikuttaa vaikuttaa jäsenmaiden äänestyskäyttäytymiseen muita maita kohtaan ja saattaa heijastua kielteisesti koko päätöksentekoprosessiin.

Komission kielteisen aloitteen aikaansaaminen on niin ikään hankalampaa kielteisen päätöksen tekeminen ministerineuvostossa. Tämän epäsymmetrian vuoksi on luultavaa, että kriteerejä toteuttamattomat, mutta EMU-halukkaat maat panostavat voimavarojaan komission myönteisen aloitteen puolesta, jos EMU-kelpoiseksi esitetyn maan syrjäyttäminen koetaan poliittisesti hankalammaksi kuin EMU-kelvottoman maan toteaminen EMU-kelpoiseksi.

Toisaalta tiukkaa kriteerien tulkintaa kannattavilla mailla on useassa tapauksessa varsin helppo muodostaa päätöksiä estävä koalitio ministerineuvostossa erityisesti, jos määrävähemmistö (26 ääntä) maista täyttää kaikki kriteerit.² Silloin ne voivat paljolti sanella, mitä muita maita mahdollisesti halutaan mukaan ensimmäisessä aallossa.

On luultavaa, että tilanne jossa vain hyvin harva maa täyttää kaikki kriteerit johtaa lopulta nopeammin laajaan EMUun kuin tilanne, jossa nimenomaan määrävähemmistö täyttää kaikki

¹ Samankaltaisesta vastakkaiasettelusta EU:n kauppapolitiikassa, ks. Widgrén (1995) tai Kirman ja Widgrén (1995).

² Yleisesti, ks. Widgrén (1995b).

kriteerit. Tätä tukee suoraan se, että ei synny yhtenäistä ryhmää, joka voisi sulkea muita maita pois, jolloin komission rooli korostuu. Koska komissio pyrkinee lähtökohtaisesti laajempaan EMUun kuin yksikään jäsenmaa, EMUn todennäköinen koko on sitä suurempi mitä enemmän komissiolla on vaikutusvaltaa. Niin ikään tämä tilanne synnyttää helposti sitovia lyhyitä siirtymäaikoja maille, jotka täyttävät kriteerejä erittäin heikosti.

EMUn kolmanteen vaiheeseen siirtymisen lähtökohta-asetelmaa voidaan selventää tarkastelemalla Maastrichtin sopimuksen protokollassa määriteltyjen lähentymiskriteerien toteutumista ja ennusteita niiden toteutumisesta lähivuosina.¹ Vuonna 1996 ainoastaan Luxemburg täytti kaikki viisi kriteeriä. Joidenkin maiden osalta kriteerien täytyminen on varsin lähellä (esimerkiksi Saksa, Ranska ja Suomi), mutta vain harvalla maalla on mahdollisuus täyttää kaikkia kriteerejä vuoteen 1997 mennessä. Edellä kuvattu tilanne, jossa kriteerit täytävillä maille ei ole ehdotonta kykyä estää muiden maiden jäsenyys, on siis varsin todennäköinen.

Kaikkein ongelmallisimmiksi ovat muodostuneet julkisen sektorin velkaa ja budjettialijäämää koskevat kriteerit. Tämän lisäksi on mahdollista, että määrävähemmistö jäsenmaista ei täytä yhtään kriteeriä vuonna 1997, joka on päätöksenteon pohjana käytetty referenssivuosi. Tälläkin voi olla laajan EMUn kanalta positiivinen vaikutus, sillä ryhmänä Italialla, Espanjalla, Portugalilla ja Kreikalla on uskottava mahdollisuus jättää hyväksymättä prosessin kannalta tärkeitä maita, kuten Hollanti tai Belgia. Jos Etelä-Eurooppa suljetaa kriteerien perusteella ulos, ne tuskin hyväksyvät valikoivaa joustoa kriteerien tulkinnessa.

Ristiriita kriteeritulkinnessa muodostuu kenties kaikkein mielenkiintoisimmaksi, jos Saksa ei täytä vaatimusta pienestä julkisesta alijäämästä. Koko valintatilanne muuttuu tällöin toiseksi. Valittavana on karkeasti ei-EMU ja nopeasti toteutettava laaja kriteerien tulkinnessa joustava EMU. Koska komission valta päätöksessä samalla kasvaa, samalla jälkimmäisen todennäköisyys kasvaa.

Ministerineuvoston äänestykset ovat salaisia, mutta neuvoston sisällä maiden arviointijärjestys voi nousta mielenkiintoiseksi kysymykseksi. Ainakin periaatteessa tämä antaa mahdollisuuden kostokäyttäytymiseen, jolloin EMUn kolmanteen vaiheeseen ehdotetut maat esitettäneen yhtenä pakettina. Tällainen paketti vaatii, että jokainen siihen kuuluva maa hyväksytään vähintään määräenemmistöllä. Koko paketin hyväksyminen vaatii sellaisen yhteisen osajoukon (leikkauksen) näistä yksittäistapauksista, joka lisäksi on itse kooltaan vähintään määräenemmistö.² Tällaisen keskimäärin hyväksyttävän EMU-kelpoisten maiden joukko saattaa jäädä varsin pieneksi, jolloin komission kannattaa paketoita EMU-ratkaisu joihinkin muihin EU:n kannalta merkittäviin hankkeisiin tai ostaa tiettyjen maiden jäsenyys muilta mailta, joko kriteereihin toisilta mailta saaduista myönnytyksistä tai muilla keinoin.³

² Tätä voi mielellään kuvitella esimerkiksi eri konvergenssikriteerejä täyttävien maiden joukkoja yhdistelemällä (kuvio 1).

³ Määräenemmistösäännöllä komission on yleisemminkin joissain tapauksissa helpompi viedä läpi päätösten paketti kuin jäsenmaiden keskiarvoon perustuva aloite (ks. Kirman & Widgrén 1995). Tällainen "log-rolling" saattaa johtaa koko unionin kannalta parempaan tai huonompaan lopputulokseen riippuen paketoitavista preferensseistä (ks. myös CEPR 1995).

¹ Kuvio 1, ks. myös Erkkilä & Widgrén (1996).

4 EMU-jäsenyyden tarjonta ja kysyntä

Edellä kuvatun perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että kansalliset edut ja niiden yhteensovittaminen ja toisaalta komission sekä sisämarkkinoiden edut nivoutuvat EMU-päätöksessä yhteen keskeisimmäksi tekijäksi EMUn tulevaisuuden kannalta. Samalla komission (sisämarkkinoiden) ja jäsenmaiden edut muodostavat näiden tekijöiden pohjalta EMUn "kysynnän" ja "tarjonnan". Kysynnällä ymmärretään EU-maiden halukkuutta liittyä EMUun ja tarjonnalla komission ja ministerineuvoston halukkuutta ottaa tietty maa EMU-jäseneksi. Molemmat vaikuttavat edellä kuvattuun päätöksentekoon.

4.1 EMUn tarjonta

Konvergenssikriteerit

Saksan pyrkimyksenä on tehdä EMUsta vakaa ja Euroopan Keskuspankista yhtä kurinalaista rahapolitiikkaa harjoittava tekijä kuin Bundesbank on. Koska EU:n muiden jäsenmaiden kansalliset edut tai perinne eivät johda tähän automaattisesti, EMU-maille on määritelty kelpoisuusehdot eli niin sanotut konvergenssikriteerit rajaamaan EMUn tarjontaa. Erityisesti Etelä-Euroopan maiden raha- tai finanssipoliittiset preferenssit eivät suosi yhtä tiukkaa politiikkaa kuin Saksassa on totuttu noudattamaan. Euroopan Keskuspankin kannalta näiden maiden jäsenyys saattaa johtaa kurialaisuudesta lipsumiseen. On katsottu, että täyttämällä edellä kuvatut ehdot, EMUun osallistuvien maiden keskinäinen koherenssi ja samalla EKP:n kurinalaisuus on turvattu. Samalla kriteerien täytyminen toimii kuten signaali muiden EU-maiden sitoutumisesta saksalaistyyppisesti toimivaan Euroopan keskuspankkiin jo ennen

EMUn käynnistymistä.

EMUun liittyvien maiden osalta konvergenssikriteereistä inflaatio- korko- ja valuuttakurssikriteerin merkitys lakkaa olemasta, kun EMU on muodostettu. Näiden kriteerien mielekkyys voidaankin asettaa kyseenalaiseksi, koska EMU takaa niiden täyttymisen määritelmällisesti, kun sen kolmas vaihe on käynnistynyt siihen osallistuvissa maissa. Enemmän kriteereillä on pyritty tietynlaisen vakauteen ennen EMUn käynnistymistä. Nämä kriteerit täyttyvät myös parhaiten jäsenmaiden joukossa.

Julkisen sektorin kriteerien taustalla on estää liiallinen julkinen velkaantuminen jäsenmaissa ja toimia ennen EMUa signaalina sitoutumisesta tähän. Julkisen talouden eivät täyty automaattisesti, kun EMU käynnistyy, vaan jäsenmaiden julkisilla sektoreilla on periaatteessa mahdollisuus ylivelkaantua myös EMUssa. Tähän saattaa olla jopa aiempaa suurempaa tarvetta muun muassa kiristyvän verokilpailun vuoksi.

Kun EMU-mailla on yhteinen rahapolitiikka, mutta ei yhteistä finanssipolitiikkaa tietyn maan harjoittamalla ekspansiivisella finanssipolitiikalla on katsottu olevan negatiivinen heijastusvaikutus muihin jäsenmaihiin. Sen estäminen vaatisi rahapolitiikan keventämistä tai jäsenmaiden finanssipolitiikan koordinoitua. Siinä missä julkista sektoria koskevat kriteerit toimivat signaalina ennen EMUa, ne pyrkivät täyttämään mainitun koordinaatioteorian EMUssa. Ongelmana on, ettei Maastrichtin sopimusta ole eteenkään Saksassa nähty kovin uskottavana välineenä valvoa tämänkaltaisen koordinaation onnistumista. Lisäksi julkisen sektorin kriteerit täyttyvät jäsenmaissa Saksa mukaan lukien varsin heikosti.

EMUssa julkista velkaa ei ole enää mahdollista inflatoita tai tukea kokonaiskysyntää va-

luuttakurssimuutoksilla. Lisäksi velkaantumisesta seuraava yksittäiseen mahan kohdistuvan riskipreemion kasvu saattaa olla pienempi, jos se velkaantuu ja on EMU-jäsen. Tällöin pieneksi jäävä korkoreaktio saattaa lisätä insentivejä ylivelkaantua, jos maa katsoo, että viime kädessä unioni (muut jäsenmaat) ottaa vastuulle sen julkisen velan.¹ Huomattakoon, että Maastrichtin sopimuksen artikla 104b (no-bail-out-clause) kuitenkin kieltää unionin ottamasta yhdenkään jäsenmaan sitoumuksia omalle vastuulleen. Tämän artiklan uskottavuus on kuitenkin asetettu kyseenalaiseksi.²

Liiallisen velkaantumisen estämiseksi ja sen mahdollisuuden poistamiseksi, että jonkin EMU-maan liiallinen julkinen velkaantuminen rahoitetaan viime kädessä EKP:n kevyemmällä rahapolitiikalla, on solmittu vakaussopimus³, joka asettaa rajat julkisen sektorin alijäämille myös EMUn muodostumisen jälkeen. Alijäämien eksplisiittisellä rajoittamisella pyritään rajoittamaan EMU-maiden lyhyen aikavälin ekspansiivisen finanssipolitiikan negatiivisia heijastusvaikutuksia muihin jäsenmaihiin.⁴

Vakaussopimus toimii sekä laajan EMUn puolesta että sitä vastaan. Saksalle vakaussopimus tekee mahdolliseksi hyväksyä EMUun

maita, joissa julkisen sektorin alijäämät ovat olleet usein kolmea prosenttia suuremmat. Toisaalta niissä maissa, joissa näin on ollut, vakaussopimuksen asettamat rajat voivat vähentää halukkuutta osallistua EMUun.

Toinen argumentti vakaussopimusta kohtaan liittyy sen tarpeellisuuteen. Tällöin väite siitä, että liiallisiin julkisen sektorin alijäämiin syylistyvän maan riskipremio ei nousisi ja aiheuttaisi sen kannalta kielteistä korkoreaktiota, voidaan asettaa kyseenalaiseksi.

Eri asia on se, kuinka uskottava tämäkään sopimus on. Sakkorangaistus liian löysästä finanssipolitiikasta on uusi ja pahimmillaan EU:n sisäisiä suhteita kiristävä väline. Sen käyttöön ei välttämättä ole kovin suurta halukkuutta varsinkaan, jos suuri osa EU:sta ajautuu samanaikaiseen lamaan. Tällöin ministerineuvosto ja EKP saattavat joutua keskinäiseen ristiriitaan. Jos kuvitellaan tilannetta, jossa kaikki EU-maat ovat rahaliitossa ja määränemmistö ministerineuvostosta haluaisi euron devalvoitumista, myös enemmistö Euroopan Keskuspankin johtokunnasta saattaa olla samalla kannalla. Tämä tilanne seuraa, jos jäsenmaiden keskuspankkien edustajat toimivat kansallisten hallitusten etujen pohjalta.⁵

Varsinkin Ranskassa on esiintynyt halukkuutta luoda ministerineuvostosta Euroopan Keskuspankille vastavoima (vakaussopimus). Saksalaisen näkemyksen mukaan tämä itse asiassa sisältäisi uhkan vähemmän kurinalaisesta keskuspankista, koska määränemmistö minis-

¹ Ks. esimerkiksi Neumann (1995).

² Neumann (1995).

³ Sen mukaan yli kolmen prosentin alijäämä julkisella sektorilla on sallittu vain erittäin poikkeuksellisissa oloissa bruttokansantuotteen samalla supistuessa. Muussa tapauksessa liialliset alijäämät johtavat sakkoihin, joista päätetään määränemmistöllä ministerineuvostossa. Sakon maksimimäärä on puoli prosenttia suhteessa alijäämäkriteeriä rikkovan maan bruttokansantuotteeseen. Vakaussopimuksesta sovittiin periaatteessa Dublinin huippukokouksessa joulukuussa 1996.

⁴ Myös liialliset alijäämät on rajoitettu jo Maastrichtin sopimuksen artiklassa 104. Vakaussopimus määrittelee liialliset alijäämät kuitenkin eksplisiittisesti.

⁵ Huomattakoon, että Maastrichtin sopimuksessa tämä varta vasten kielletään ja korostetaan Euroopan Keskuspankin päättäjien itsenäisyyttä suhteessa jäsenmaihiin.

terineuvostossa saattaa johtaa enemmistöön myös EKP:n johtokunnassa ja uhata näin EKP:n itsenäisyyttä.¹

Maaliskuussa 1997 kuitenkin päätettiin, että vakausneuvosto luodaan. Nykyisellään sen toiminta rajoittuu jäsenmaiden hallitusten (ministerineuvoston) ja EKP:n keskusteluyhteytenä eikä sillä ole edellä mainittua vastavoiman roolia tai toisaalta jäsenmaiden finanssipolitiikan koordinaattorin asemaa.

Kriteerien tulkinnan merkitys

Ehto konvergessikriteerien täyttämistä yleensä virallinen lähtökohta, kun tietyn maan EMU-jäsenyyttä arvioidaan. Ministerineuvostossa tehtävä päätös on strategisesti ajatellen kuitenkin paljon monimuotoisempi kysymys.

Kriteerien väljää tulkintaa tukee ennen kaikkea se, että vähemmän konvergoituneilla maila (Italia, Espanja, Portugali ja Kreikka) on hallussaan määrävähemmistö ministerineuvoston päätöksenteossa. Koska EMU:n kolmannen vaiheen saavuttaminen näyttää edellyttävän ainakin jonkinasteista väljyyttä lähentymiskriteerien tulkinnassa, nämä maat voivat vaatia itselleen etuja uhkaamalla hylätä tiettyjen maiden jäsenyyden. Tällöin ne voisivat asettaa kyseenalaiseksi esimerkiksi Belgian tai Hollannin jäsenyyden, koska nämä eivät täytä julkisen velan kriteeriä.

Erityisen monimutkaiseksi tilanne muodostuu silloin, jos Saksa tai Ranska eivät täytä esimerkiksi julkisen alijäämän kriteeriä. Tällöin

¹ Tähän pätee vastaava suhde kuin ministerineuvoston ja komission välillä. Jos kansalliset vaikuttimet ratkaisevat Euroopan Keskuspankin päätöksenteossa, ministerineuvoston määränemmistö johtaa sitä tulevaan päätökseen myös keskuspankissa. Tämä puolestaan on uhka sen itsenäisyydelle.

EU joutuu luultavasti valitsemaan laajan EMU:n ja ei-EMU:n välillä. Konvergenssikriteerien merkitys vähenee samalla olemattomiin, koska niitä alunpitäen vaatinut Saksa lankeaa tavallaan omaan ansaansa. Samalla voidaan kyseenalaistaa konvergenssikriteerien merkitys alun pitäenkin - olisiko EMU-jäsenyys pitänyt sallia jo Maastrichtin sopimuksessa kaikille halukkaille?²

Poliittisesti EMU:n kolmannen vaiheen kaatuminen kinasteluun lähentymiskriteerien tulkinnan väljyydestä olisi varsin tuhoisaa koko EU-integraation uskottavuuden kannalta. Vähemmän konvergoituneiden maiden uhkamahdollisuutta suhteessa EMU-prosessiin ei tulekaan ylikorostaa. Tästä huolimatta, koska konvergenssikriteereitä ei monessakaan maassa kyetä sataprosenttisesti täyttämään, kaikenlainen niistä tehtäviin myönnytyksiin liittyvä kaupankäynti on mahdollista.

Todennäköisempää kuin EMU-prosessiin kohdistuvat uhkaukset on, että konvergoitumattomat maat voivat saavuttaa parempia edellytyksiä konvergoitumiselle kohti kolmatta vaihetta. Tällaisia etuja voisivat olla esimerkiksi lupaukset koheesiorahaston kasvattamisesta tai muut EMU:n ulkopuolelle jäävien maiden lähentymistä edistävät aluepoliittiset toimenpiteet. Tämä on todennäköisesti kuitenkin erittäin hankalaa, koska se edellyttäisi samalla EU:n budjetin kasvattamista. Tuleva EU:n laajenemiskehitys Itä-Eurooppaan asettaa paineita pikemminkin supistaa EU:n nykyisiä budjettimenoja.

Todennäköisempänä vaihtoehtona voidaankin pitää sitä, että EU:n laajeneminen Keski- ja Itä-Eurooppaan kytkeytyy EMU-ratkaisuun tavalla tai toisella. Tätä tukee vahvasti se, että

² Ks. De Grauwe (1996).

pelkillä konvergenssikriteereillä arvioiden EMUn kolmannen vaiheen ulkopuolelle alkuvaiheessa jäävät maat eivät ole yhtä halukkaita laajentamaan EU:ta Itä-Eurooppaan kuin esimerkiksi pohjoismaat ja Saksa.¹

Etelä-Euroopan maiden näkökulmasta KIE-maiden talouksien rakenne muistuttaa niiden omien talouksien rakennetta. Kauppa KIE-maiden ja Etelä-Euroopan maiden välillä on suuremmalta osalta ristikkäistä kuin kauppa pohjoisten EU-maiden ja KIE-maiden välillä. Näin KIE-maat ovat Etelä-Euroopan kannalta kilpailevia talouksia sekä ulkomaankaupassa että EU:n budjetin tulonsiirtojen suhteen. KIE-maiden nopea jäsenyys EU:ssa saattaa olla ostettavissa lupauksella Etelä-Euroopan maiden nopeasta EMU-jäsenyydestä. Myös viime aikoina esitetyt ajatukset esimerkiksi siitä, että Etelä-Euroopan maille (lähinnä Italia ja Espanja) suotaisiin hyvin nopea siirtyminen kolmanteen vaiheeseen, vaikka ne jäisivät muodollisesti ensimmäisen aallon ulkopuolelle, antavat vihjeitä EMUn ja EU:n itälaajenemisen välisestä linkistä.

Uhkaus Itä-laajenemisen viivyttämisestä on siinä mielessä varsin tehokas keino saavuttaa riittävän joustava lähentymiskriteerien tulkinta, että yksi maa kykenee estämään itälaajenemisen, mutta yksi maa ei kykene estämään kriteerien joustavaa tulkintaa. Näin on mahdollista, että esimerkiksi Suomi vastustaa jonkun maan jäsenyyttä väljästi tulkituilla kriteereillä, mutta ei kykene sitä estämään.

Saksan jäsenyyttä EMUn kolmannessa vaiheessa pidetään tyypillisesti välttämättömänä ehtona sen syntymiselle.² Se ei ole halukas vähentämään merkittävästi rahapolitiikkansa us-

¹ Keski- ja Itä-Euroopan maiden EU-jäsenyyden vaikutuksia eri EU-maille on käsitelty kansainvälisen kaupan teorian lähtökohdista esimerkiksi artikkelissa Neven (1994).

kottavuutta pelkästään rahaliittoon siirtymisen vuoksi. Saksan EMU-halukkuus onkin tyypillisesti nähty pyrkimyksenä kohti tiiviimpää poliittista unionia, liittovaltiota.

Kuitenkin Saksalla on myös puhtaasti taloudellisia intressejä muodostaa rahaliitto, koska se haluaa vakauttaa omaa kilpailukykykehitystään suhteessa muihin EU-talouksiin. Tämä johtuu siitä, että 1970-luvulla ja 1990-luvun alun spekulatiivisten hyökkäysten aikana Saksan hintakilpailukyky sen koko ulkomaankaupassa ja EU:n sisällä korreloivat positiivisesti keskenään, mutta 1980-luvun EMS-aikana negatiivisesti. Toisin sanoen esimerkiksi dollarin devalvoituminen suhteessa Saksan markkaan ei EMS-vaiheessa merkinnyt samanaikaista kilpailukyvyn menetystä EU-markkinoilla.³

Välttääkseen tilanteen, jossa Saksa menettäisi kilpailukykyään suhteessa muihin EU-maihin, Saksalla on edullista pyrkiä vakauttamaan EU-alueen valuuttojen keskinäiset kurssivaihtelut. Tämä on saavutettavissa uskottavimmin muodostamalla rahaliitto, mikä puoltaa lähentymiskriteerien joustavaa tulkintaa.

Lähentymiskriteerit eivät perustu mihinkään teoreettisesti perusteltavissa olevaan ajatukseen EU-maiden konvergenssista. Tasoltaan luvut on valittu poliittisen neuvotteluprosessin tuloksena. Lisäksi voidaan kysyä, miksi lähentymistä kriteerien mielessä ylipäätään tarvitaan, koska EMUn kolmas vaihe saa sen aikaan joka tapauksessa. Jos sisämarkkinat toimivat paremmin EMU-oloissa, eikö rahaliittoa olisi voitu toteuttaa pelkällä Maastrichtin sopimuksella il-

² Esimerkiksi CEPR (1995). Tällöin ajatellaan, että muiden kuin Saksan kannalta EMUn suurin hyöty seuraa paranevasta uskottavuudesta, jolloin Saksan jääminen ulkopuolelle olisi luonnollisesti koko rahaliittoaikatuksen kannalta tuhoisaa.

³ Ks. tarkemmin CEPR (1995).

man kriteerejä?

Kriteerien roolista onkin esitetty monenlaisia näkemyksiä. Muiden EU-maiden kannalta EMUn makrotaloudelliset hyödyt riippuvat Saksan jäsenyydestä. Tämä on antanut sille vahvan aseman Maastrichtin sopimuksen muovaamisessa ja antaa sille huomattavan neuvotteluvoiman myös päätettäessä kolmanteen vaiheeseen siirtymisessä.

On todennäköistä että Saksa pyrkii tulkitsemaan kriteerejä niin tarkasti kuin mahdollista. Ydin-EMUn muodostaminen näin voi osoittautua hankalaksi. Jotta esimerkiksi varsin todennäköisenä jäsenmaana pidetty Belgia kelpuutettaisiin jäseneksi, tämä edellyttää äärimmäisen joustavaa velkakriteerin tulkintaa. Sen perusteella on näin vaikea sulkea yhtään maata pois EMUn kolmannesta vaiheesta.

On myös todennäköistä, että Suomi tulkitsee kriteerejä ainakin soveltuvien osin tiukasti. Optimivaluutta-alueen hengessä Suomen intresseissä on muodostaa rahaliitto pohjoisten EU-maiden kanssa, joihin nähden sen talouden rakenne on samankaltaisempi kuin Etelä-Euroopan maiden kanssa (ks. kuvio 2) ja joiden kanssa se käy valtaosan EU-kaupastaan. Saksalle ja Ranskalle esimerkiksi Italia on huomattavasti tärkeämmässä asemassa kuin Suomelle.

Sama pätee myös toisinpäin. Puhtaasti kansallisista eduista lähtien Suomen jäsenyyden rahaliitossa ei ole esimerkiksi Italialle yhtä hyödyllinen kuin Saksan tai Ranskan. Tämä voi selittää myös Suomen pyrkimystä tarkkaan lähenymiskriteerien noudattamiseen. Näin se voi vähentää sitä uhkaa, että se äänestettäisiin ulos EMUn kolmannesta vaiheesta vuonna 1998.

Muiden kuin Saksan kannalta rahaliiton makrotaloudelliset hyödyt seuraavat paranevasta uskottavuudesta. Sitä ei ole saavutettavissa, jos Saksa ei ole osa rahaliittoa. Myös Suomi kuuluu tarkasta konvergenssikriteerien täyttäm-

misestään huolimatta tähän joukkoon. Saksan kannalta sen jäsenyyden välttämättömyys antaa luonnollisesti hieman suuremman neuvotteluvoiman kuin muilla mailla on.

Jonkinlaisena kompromissina ja kaikkein todennäköisimpänä vaihtoehtona voidaan pitää monivaiheista, mutta nopeaa siirtymistä EMUn kolmanteen vaiheeseen. Jos konvergenssikriteerien tulkinnan annetaan hieman joustaa kolmanteen vaiheeseen ensi vaiheessa todennäköisesti siirtyvien maiden joukkoon lasketaan usein Saksa, Ranska, Benelux-maat, Itävalta, Suomi ja Irlanti.

Myös Iso-Britannia, Tanska ja Ruotsi mainitaan usein potentiaalisina ensimmäisen vaiheen jäsenmaina, mutta näissä rahaliiton kannatus on alempi kuin kahdeksassa ensiksi mainitussa ja lisäksi Tanskalla sekä Isolla-Britannialla on muodollinen mahdollisuus Maastrichtin sopimuksen perusteella jättäytyä ulkopuolelle. Tämä voi lisäksi hankaloittaa EMUn käynnistymistä, koska Iso-Britannia ja Tanska ovat myös osana päättämässä EU-maiden EMU-kelpoisuudesta. Niiden puoltavien äänten ostaminen voi vaatia uusien integraatiokehityksen kannalta tärkeiden kysymysten liittämistä neuvotteluihin, vaikka periaatteessa Ison-Britannian ja Tanskan voisi olettaa suhtautuvan varsin neutraalisti muiden maiden EMU-kelpoisuuteen.

Mainittujen listojen ulkopuolelle jäisivät Italia, Kreikka, Espanja ja Portugali, joissa kaikissa vallinneet viralliset halukkuudet siirtyä kolmanteen vaiheeseen. Sen lisäksi EMU:n kansansuosio on näissä maissa keskimääräistä laajempaa. Erityisesti Espanja, Itali ja Portugali ovat muutenkin olleet tyyppillisesti kohtalaisen tiiviin integraation kannattajia.

Varsinkin vuoden 1996 aikana optimismi EMUn toteutumisesta aiempaa kuviteltua laajempaan on vallannut alaa ja myös Etelä-Euroopan maiden nopeaan jäsenyyden mahdolli-

suuteen on suhtauduttu aiempaa suotuisemmin. Toisaalta samaan aikaan Saksan hankaluudet täyttää kriteerejä on tulkittu EMUn todennäköisyyttä pienentävänä tekijänä. Saksan osalta kriteereistä lipsuminen voikin muodostaa uhkan koko prosessille, mutta toisaalta myös laajan EMUn todennäköisyyttä lisäävän seikan.

Jos Saksa ei kykene täyttämään kriteerejä ja EMU päätetään totuttaa, kriteerien tulkinta väljenee kaikkien maiden osalta ja tällöin Etelä-Euroopan maiden jäsenyyttä on varsin vaikea perustellusti estää ainakaan kovin pitkää aikaa. Tätä puoltaa myös se, että niiden kannalta uskottavuushyödyt pienenevät sen mukaan mitä enemmän niiden talouden konvergoituvat kohti ydin EMUa. Liian pitkä siirtymävaihe lähentymiseksi vähentää niiden halukkuutta liittyä EMUun.¹

Konvergenssikriteerit näyttävät nostaneen päällimmäiseksi kysymykseksi EMUn käynnistymisessä sen, kuinka jäsenmaat punnitsevat toisiaan strategisesti rahaliittokumppaneina. Tämä ei liene rahaliittoajatuksen alkuperäinen tarkoitus. Parempana vaihtoehtona olisikin voinut olla keskittyä luomaan itse EMUlle jäsenmaiden finanssipolitiikan koordinaatiojärjestelmä ja ottaa kaikki tähän sitoutuvat halukkaat maat jäseniksi.

4.2 EMU-jäsenyyden kysyntä

Dominovaikutus

Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella onkin varsin todennäköistä, että vaikka EMUn ensimmäinen aalto ei sisältäisi kaikkia EU-jäsenmaita, ulkopuolelle jäävien maiden siirtymävaihe jää varsin lyhyeksi. Poliittisesti tällaisen lumipalloeftin puolesta puhuu liittymis-

halukkaiden maiden kannalta se, että ne ovat varsin sidottuja Euroopan Keskuspankin rahaja valuuttakurssipolitiikkaan myös EMUn ulkopuolella. Jos EMUn tavoitteena on poistaa valuuttakurssiepävarmuutta sisämarkkinoilla, kahden tason järjestelmä ei sitä sinänsä tee ellei ulkopuolelle jääviä maita sidota uskottavasti EKP:n politiikkaan.² Ulkopuolelle jäävien maiden kannalta tällainen ERM-2 -tyyppinen järjestely merkitsee sitä, että ne ovat olennaisimmalta osaltaan osa EMUa, mutta niillä ei ole päätäntävaltaa EKP:n politiikassa.³ Ulkopuolilla mailla on näin halu pitäytyä kelluvassa kurssissa, mutta tämä toimisi edellä mainittua Saksan taloudellista EMU-argumenttia vastaan.

Mitä suuremmaksi EMU muodostuu sitä heikommaksi ERM-2 yksittäisen ulkopuolelle jäävän maan kannalta tulee. Toisaalta yksittäisen maan vaikutusvalta EKP:ssa vähenee mitä enemmän EMUssa on jäsenmaita tai sen mu-

² Ulkopuolisten maiden poliittista liikkumavaraa säädellään niin sanotulla ERM2-järjestelmällä. Sen avulla pyritään välttämään EMUn ulkopuolisten valuuttojen devalvoitumista aiheutuva kilpailuetu aomalle sisämarkkinoilla. Järjestelmä on kuitenkin vapaaehtoinen. Näin EU:lla ei ainakaan toistaiseksi ole käytössään järjestelmää, jolla EMUn ulkopuolisten maiden talouspolitiikan haitalliset ulkoisvaikutukset sisämarkkinoille kyetään välttämään. CEPR (1995) päätyykin esittämään EMUun liittyvän talouspoliittisen koordinaation ottamista osaksi unionisopimusta. Tällöin EMUn taloudellinen ydin koskisi kaikkia jäsenmaita, mutta yhteistä valuuttaa ei välttämättä otettaisi käyttöön muun muassa kansallisiin valuuttoihin liittyvän mahdollisen symboliarvon vuoksi.

³ Tämä niin sanottu vaikutusvaje oli yksi pääargumenteista Suomen EU-jäsenyyden puolesta ETA-sopimusta vastaan. Ainakin poliittisesti EU-jäsenyyden ja ETAn vertailu ERM II:een ja EMUun osoittaakin selvän analogian. Suomen EU-valinnasta ja vaikutusvajeesta, ks. Alho & Widgrén (1994).

¹ Martin (1995).

kaan mitä erilaisemmat preferenssit kuin aomaalla muilla EMU-mailla on.

Dominovaikutusta voidaan perustella myös taloudellisilla näkökohdilla. Jos tiiviimpi integraatio merkitsee kaupan kustannusten alenemista alueen sisällä, se parantaa myös integroituvan alueen sisällä toimivien yritysten kilpailuasetelmia suhteessa ulkopuolisiin yrityksiin. Mitä tärkeämpi markkina-alue integraatiota tiivistävä alue sen ulkopuolelle jäävän maan yritykselle on sitä merkittävämpi negatiivinen kilpailuvaikutus siitä seuraa. Tällöin yritysten reaktion voi olla siirtää tuotantoa integroitu-neemmalle alueelle.¹

Dominovaikutusta tukee se, että jo pelkän ydin-EMUn muodostuminen merkitsee sitä, että yli puolet EU:n yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta ja kaupasta kuuluu EMUun. Alueella on EU:n sisällä joka tapauksessa riittävä painoarvo ja merkitys mahdollisille ulkopuolisisille maille, mikä saattaa lisätä EMUn houkuttelevuutta.

Taloudellisesti EMU merkitsee mikrotaloudellisia tehokkuusetuja ja kilpailun kiristymistä hintojen läpinäkyvyyden kasvaessa. Tällöin EMUn ulkopuolelle jääminen (valuuttakurssiepävarmuus) voidaan tulkita kustannuksia luovan kaupan esteen tavoin. Se saattaa hankaloittaa vientiä EMUn ulkopuolelta EMU-alueelle ja helpottaa myös yritysten sijoittumista EMU-

alueelle. Jos tällainen vaikutus on olemassa, se toimii samalla tavalla niin sanottu dominoefekti EU:n sisämarkkinoiden syntyvaiheessa.² Vaikutus on sitä voimakkaampi mitä merkittävämpi EMU-alue on sen ulkopuolisen maan ulkomaankaupalle ja mitä samankaltaisempi sen ulkomaankaupan rakenne on.

Vaikutusvallan kannalta EMUn ulkopuolelle jättäytyminen merkitsee jättäytymistä EKP:n päätöksenteon ulkopuolelle. EMUun osallistuvien maiden välillä vaikutusvalta EKP:ssa on jaettu tasan: kunkin jäsenmaan edustajalla on yksi ääni. Pienen maan kannalta tämä antaa varsin suuren vallan EKP:n politiikkaan.

EMU-halukkuutta saattavat vähentää myös vakaussopimuksen antamat valtuutukset sakottaa liiallisiin julkisen sektorin alijäämiin syylistyvää maata. Tämä tietysti edellyttää sitä, että vakaussopimusta pidetään uskottavana. Koska vakaussopimukseen liittyy sen verran harkinnanvaraa että ministerineuvosto päättää alijäämän liiallisuudesta (ja siis mahdollisesta sakosta) määränemmistöllä ja koska Maastrichtin sopimuksen kannalta liialliset julkiset alijäämät saattavat kohdata useita EU-maita yhtä aikaa, sopimukseen liittyy suuri määrä tulkinnanvaraisuuksia, kuten itse konvergenssikriteereihin. Viime kädessä pelko liiallisesta julkisesta velkaantumisesta voi estää tietyn maan EMU-halukkuutta, jos se pitää edellä kuvattua no-bail-out klausuulia todella uskottavana. Tällöin se ei voi luottaa siihen, että unioni viime kädessä pelastaisi sen ylivelkaantuneen julkisen sektorin.

Ulkomaankauppa ja talouden rakenne

Niin sanotun ydin-EMUn osuus Suomen ulkomaankaupasta on 26 prosenttia. Se on pienem-

¹ Dominovaikutus johtaa aluksi ulkopuolisen maan jäsenyyteen, jos tuotannon siirtymisestä aiheutuva uhka muodostuu esimerkiksi jäsenyyden poliittista painostusta merkittävämmäksi. Samalla integroituvan alueen kasvaessa negatiivisen kilpailuvaikutuksen merkitys ulkopuolelle jääneisiin maihin nähden kasvaa, jolloin myös niiden liittymistodennäköisyys kasvaa ja niin edelleen. (Baldwin 1995). EU-jäsenyyden ja ETA-sopimuksen vertailusta dominovaikutuksen mielessä, ks. Baldwin, Forslid & Haaland (1996).

² Ks. Baldwin (1995).

pi kuin useimmissa EU-maissa. Koko EU:n osuus Suomen ulkomaankaupasta on noin 60 prosenttia, mikä vastaa suunnilleen EU-maiden keskiarvoa. Jos ulkomaankaupan välityksellä seuraavia tehokkuusetuja pidetään argumenttina EMU-jäsenyydelle, erityisesti Suomen tulisi olla kiinnostunut laajemmin kuin pelkän ydin-EMU:n muodostumisesta.¹

Maittaisia kauppavirtoja ajatellen Suomi on EU-kaupassaan erikoistunut vientiin Ruotsiin, Tanskaan ja Isoon-Britanniaan, joiden merkitys Suomen kauppakumppanina on siis suhteellisesti suurempi kuin keskimääräisellä EU-maalilla. Merkittävää on myös Italian merkittävä rooli sekä Saksan että Ranskan ulkomaankaupassa sekä Espanjan korostunut asema Ranskan ulkomaankaupassa sekä Irlannin ja Ison-Britannian erittäin vahva ulkomaankauppalinkki.

Ulkomaankaupan alueellisen erikoistumisen perusteella Ruotsin, Ison-Britannian ja Tanskan jäsenyys rahaliitossa olisi Suomen kannalta siis toivottavaa. Näiden maiden jäsenyyttä ei pidetä kuitenkaan yleisesti kovin todennäköisenä. Toisaalta tilanne esimerkiksi Isossa-Britanniassa on varsin avoin. Suomen myönteinen EMU-päätös saattaa niin ikään vaikuttaa Ruotsin päätökseen. Tästä huolimatta on mahdollista että varsin merkittävä osa Suomen ulkomaankaupasta ja EU-kaupasta jää EMU:n ulkopuolelle.

Suomen viennin maarakenne on 1980-luvun loppupuolella lähentynyt huomattavasti sekä koko EU:ta että myös ydin-EMUa, koska Saksan viennin maarakenne on EU-maista kaikkein lähimpänä Suomen viennin rakennetta.² Myös Ruotsin ja Tanskan viennin rakenne vastaa melko tarkkaan viennin rakennetta Suomessa, joten tällä maajoukolla on tämän kriteerin

¹ Suomen ja EU:n ulkomaankaupan analyysistä tässä yhteydessä, ks. Erkkilä ja Widgrén (1996).

perusteella yhdensuuntaiset edut siitä, mitkä maat EMUun liittyvät. Suomeen verrattuna viennin maajakauma poikkeaa kaikkein eniten Portugalissa ja Espanjassa.

Pelkän viennin maajakauman lisäksi myös viennin tavararakenteiden samankaltaisuudella on merkitystä EMU-jäsenyyden kysynnän suhteen. Jos kaksi viennin tavarajakaumaltaan samanlaista maata tekee erilaisen EMU-ratkaisun, kilpailevien devalvaatioiden uhka on EMUun liittyvän maan kannalta suurempi kuin, jos maat eivät olisi samanlaisia. Ruotsin vienti muistuttaa rakenteeltaan kaikkein eniten Suomen vientiä.

Kuviossa 2 on esitetty eräiden maiden tehdasteollisuuden tuotantorakenteen erot. Mittarina on käytetty eri toimialojen tuotanto-osuuksien maiden välisen erotusten summaa. Kuviossa 3 saman mittarin kehitys on esitetty eräissä maissa vuodesta 1980 lähtien.³

Kuviossa 3 mukana olevat EU-jäsenmaat voidaan jakaa tuotantorakenne-eron perusteella suhteessa voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Saksa edustaa yli noin puolta ydin-EMUsta, joten sen tuotantorakenne tuotantorakenne on varsin samanlainen ydin-EMU:n kanssa. Sen osalla myös rakenne-ero on säilynyt varsin vakaana viimeisen 10 vuoden aikana, joskin ero on hieman kasvanut osoittaen lievää tuotantorakenteen erikoistumista suhteessa ydin-E-

² Ks. tarkemmin Kotilainen et al. (1994) sekä Erkkilä ja Widgrén (1996).

³ Hieman formaalimmin mittari on seuraava $d = \sum |s - s^*|$, jossa s on tietyn teollisuustoimialan osuus Suomen teollisuustuotannossa ja s^* vastaava osuus vertailuryhmässä. Rakenne on sitä samankaltaisempi mitä lähempänä nolaa summa on. Maksimaalisesta erosta kertoo indeksi-arvo 2. Tästä ja muista rakenneeroja sekä -muutosta kuvaavien mitareiden soveltamisesta EU:hun, ks. esim. Kotilainen et al. (1994), Sapir (1995) tai Erkkilä ja Widgrén (1996).

MUun.

Tanska ja Hollanti ovat olleet osallisina Euroopan integraatioon jo pitkään, mutta ovat erotuksena edellisiin pieniä maita. Kuviosta havaitaan, että myös näiden maiden tuotantorakenteet ovat eriytyneet ydin-EMUsta 1980-luvulla ja että eriytyminen on ollut voimakkaampaa kuin Saksassa ja Ranskassa. Molempien maiden osalta ero selittyy osittain elintarviketeollisuuden kasvaneella osuudella ja näin välillisesti EU:n maatalouspolitiikalla.

Kolmanteen ryhmään voidaan lukea Suomi ja Ruotsi, jotka niin ikään ovat pieniä maita, mutta jotka ovat eivät ole olleet yhtä tiiviisti integroituneita kuin Hollanti ja Tanska. Ruotsi näyttää olevan esimerkin maista ainoa, joka on selkeästi lähentynyt tuotantorakenteeltaan ydin-EMUa. Myös Suomen osalta voidaan havaita lievää lähentymistä, mutta ei läheskään samassa mittakaavassa kuin Ruotsissa.

Läpikäytyjen esimerkkien perusteella näyttäisi pätevän se, että tuotantorakenteet ovat hieman eriytyneet jo aiemmin syvemmin integroituneissa maissa 1980- ja 1990-luvulla, jos vertailukohtana käytetään niin sanottua ydin-EMUa. Suomelle ja erityisesti Ruotsille näyttää pätevän vastakkainen kehitys. Toisaalta on huomattava, että muutokset eivät ole suuria.

Verrattaessa Suomen ja Ruotsin teollisuustuotannon rakennetta ydin-EMUun, havaitaan, että erot ovat keskimäärin samaa suuruusluokkaa kuin Tanskassa tai Hollannissa. Molemmille maapareille on yhtäläistä tietyn toimialan korostuneisuus, mikä selittää valtaosan erosta.

Myös kokonaisuutena EU-maat voidaan jakaa kolmeen ryhmään edellä kuvattujen tuotantorakenne-erojen perusteella (kuvio 2). Ranska, Iso-Britannia ja Saksa ovat lähinnä koko EU:n keskimääräistä rakennetta. Tämän jälkeen muut EU-maat sijoittuvat varsin tasaisesti niin että Suomi kuuluu tämän keskiryhmän eriyvimpiin

maihin.¹ Viimeisenä Portugali ja Kreikka eroavat EU:n keskimääräisestä teollisuustuotannon rakenteesta jo selvemmin.

Tarkastelemalla kuvioita 2 ja 3 voidaan tehdä kolme mielenkiintoista havaintoa, jotka saattavat vaikuttaa kesällä 1998 tehtäviin EMU-ratkaisuihin. Ensinnäkin Ranskan tuotantorakenne muistuttaa EU:n keskimääräistä rakennetta selvästi enemmän kuin Saksan tuotantorakenne (indeksi-arvot 0.05 ja 0.19). Jos vertailu tehdään ydin-EMUun, Saksan ja Ranskan erot ovat yhtä suuret: noin 0.1.² Näin optimivaluutta-alueen mielessä Ranskalla on intressejä laajempaan EMU-alueeseen kuin Saksalla. Ranska on itse asiassa teollisuutensa tuotantorakenteen perusteella lähempänä laajaa EMUa kuin kovaa ydintä, Saksa sitä vastoin on lähempänä kovaa ydintä.

Toiseksi jos tarkastellaan muita maita kuin Saksaa, varsin yleisesti näyttää pätevän sama kuin Ranskan tapauksessa - laaja EMU on niille optimivaluutta-alueen mielessä parempi kuin suppea. Vaikka tämä on ymmärrettävää, koska suuressa maajoukossa äärimmäisyyden tasoituvat, niin havainnon merkitys korostuu, sillä Saksan tuotantorakenne on itse asiassa varsin kaukana Suomen tuotantorakenteesta: erilaisempi kuin esimerkiksi Ranskan. Näin kovin suppea Saksa-vetoinen rahaliitto ei ole useallekaan jäsenmaalle yhtä hyvä ratkaisu kuin laaja EMU.

Kolmanneksi, vaikka esimerkiksi Italiaa pidetään (yleensä) varsinkin Saksan kannalta ongelmana, jos se kelpuutetaan rahaliittoon, se voi olla sitä myös ulkopuolella. Italia on Saksan viennin kannalta merkittävä kilpailija ja

¹ Suomen indeksiarvo on 0.36. Verrattuna suppeaan ydin-EMUun se on 0.44.

² Ks. Erkkilä ja Widgrén (1996).

sen merkitys Saksan ja Ranskan ulkomaankaupalle on suuri. Ranskan osalta Espanja on samalla tavalla tärkeä. Myös Iso-Britannia muodostaa tuotantorakenteen ja kilpailuasetelmien kannalta samantyyppisen esimerkin.

5 Johtopäätöksiä

Edellä on kuvattu EMU-prosessin käynnistymiseen vaikuttavia tekijöitä. Huolimatta Maastrietin sopimukseen kirjatusta aikataulusta. EMUn kolmannen vaiheen käynnistyminen ei ole itsestäänselvyys. Varsinkin EMUun kelpuutettavien maiden joukko on vielä tässä vaiheessa epäselvä, mutta jäsenmaiden kannalta erityisen merkittävä kysymys.

Sisämarkkinoiden kannalta laaja EMU on paras mahdollinen ratkaisu. Sisämarkkinoiden kannalta valuuttakurssivaihtelut vähentävät kauppaa alueella ja kaikki kahden tason ratkaisut ovat tähän verrattuna alioptimaalisia.

Niin sanotun optimivaluutta-alueeseen perustuen sisämarkkinoiden hyöty voi olla ristiinriidassa yksittäisten jäsenmaiden etujen kanssa, jolloin niiden ei välttämättä kannata liittyä rahaliittoon. Vaikka ne saavuttaisivat EMUn mikrotaloudelliset tehokkuusedut, ne voivat samalla kohdata niin suuria makrotaloudellisia riskejä, etteivät pidä rahaliittoa edullisena ratkaisuna. Nämä makrotaloudelliset riskit voivat liittyä siihen, että muiden EMU-maiden intressit eroavat niiden omista intresseistä. Toisaalta EMU voi johtaa myös makrotaloudellisiin uskottavuushyötyihin.

Saksan jäsenyyttä rahaliitossa pidetään yleisesti välttämättömänä, koska uskottavuushyötyjä ei muuten voida saavuttaa. Rahaliiton tarjonta riippuukin paljolti siitä, kuinka joustavaan lähentymiskriteerien tulkintaan jäsenmaat – erityisesti Saksa – ovat valmiita. Samalla ne joutuvat punnitsemaan niitä haittoja, joihin ra-

haliiton epäonnistuminen ja monen tason rahaliitto johtaisi.

Yhtenä todennäköisenä skenaariona on tyyppillisesti pidetty sitä, että alkuvaiheen EMU tulee koostumaan ainoastaan ydinjoukosta EU-maita, joissa lähentymiskriteerit ovat ainakin suurimmalta osalta täytetty. Tällöin myös hyödyt EMUsta jäävät kokonaisuutena pienemmiksi. Suppean EMUn pitkäaikaisuuden tekee kuitenkin epätodennäköiseksi se, että EMU-halukkaat Etelä-Euroopan maat kykenevät estämään sen muotoutumisen suunnitellussa laajuudessa ja samalla patoamaan esimerkiksi EU:n itälaajenemisen, jota kohtaan niillä ei ole yhtä suurta kiinnostusta kuin pohjoisilla jäsenmailla. Todennäköisempänä skenaariona voidaan pitää varsin nopeasti laajenevaa EMUa. Tätä puoltaa myös se, että Italian jääminen ulkopuolelle saattaa olla Saksan ja Ranskan kannalta haitallista. Lisäksi sisämarkkinoiden kilpailuasetelmilla arvioiden Ranskan intresseissä on laajempi rahaliitto kuin Saksalla.

Suomen kannalta EMUsta seuraavat tehokkuushyödyt monipuolistanevat teollisuutemme tuotantorakennetta. Viimeisten 20 vuoden aikana suurimmat rakennemuutokset Suomen tuotantorakenteessa ovat liittyneet suhteellisen edun trendin lisäksi devalvaatioiden jälkeisiin vuosiin. Suhteessa ydin-EMUn tuotantorakenteeseen ei ole havaittavissa merkittävää lähentymistä vastaavana aikana. Optimivaluutta-alueargumentin perusteella on mielenkiintoista, että Suomen kannalta hyvin Saksa-painotteinen rahaliitto ei ole paras mahdollinen ja negatiivisena tekijänä nousee esille Ison-Britannian, Ruotsin ja Tanskan mahdollinen jääminen EMUn ulkopuolelle.

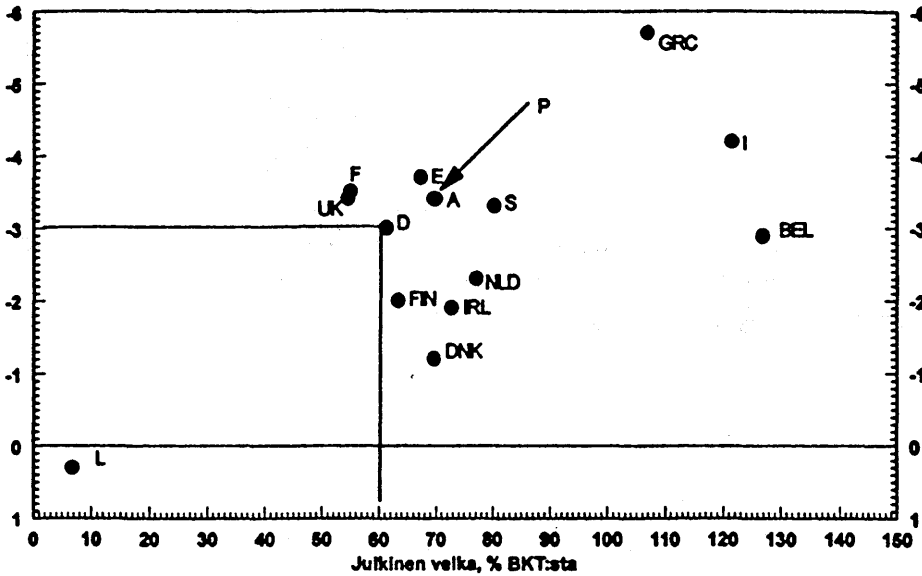
Kirjallisuus

- Alho, K., Kotlainen, M. & Widgrén, M. (1992): *Suomi Euroopan yhteisössä - arvio taloudellisista vaikutuksista*, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B 81.
- Alho, K. and Widgrén, M. (1994): Economics and Politics of EU Accession, *World Economy*, 17 September.
- Baldwin, R. (1991): On the Microeconomics of the European Monetary Union, *European Economy*, Special Edition, No. 1, 21-35.
- Baldwin, R. (1995): A Domino Theory of Regionalism, teoksessa Baldwin, Haaparanta & Kiander (toim): *Expanding Membership of the European Union*, CEPR/Cambridge University Press.
- EC (1995): The Impact of Exchange-Rate Movements on Trade within the Single Market, *European Economy*, No. 4/1995.
- Erkkilä, M. & Widgrén, M. (1996): *Suomi ja sisämarkkinoiden toiminta EMUssa*, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B 129.
- Baldwin, R. & Venables, A. (1996): Regional Economic Integration, teoksessa Grossman, G. & Rogoff, K. (toim.): *Handbook of International Economics III*, North-Holland.
- Baldwin, R., Forslid, R. & Haaland, J. (1996): Investment Creation and Investment Diversification: Simulation Analysis of the Single Market Program, CEPR Discussion Papers, No. 1308.
- Brülhart, M. & Torstensson, J. (1996): Regional Integration, Scale Economies and Industry Location in the European Union, CEPR Discussion Papers 1435.
- CEPR (1992): Is Bigger Better? The Economics of EC Enlargement. A CEPR Annual Report. Centre for Economic Policy Research, London.
- CEPR (1995): Flexible Integration, *Monitoring European Integration* 6, Centre for Economic Policy Research, London.
- De Grauwe, P. (1995): Monetary union and convergence economics, *European Economic Review* 40, 1091-1101.
- Erkkilä, M. & Widgrén, M. (1996): *Suomi ja sisämarkkinoiden toiminta EMUssa*, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B 129.
- Frankel, J. & Rose, A. K. (1996): Economic Structure and the Decision to Adopt a Common Currency, taustaraportti Swedish Government Commission on EMU.
- Haukioja, T. & Okko, P. (1995): Kasvu, integraatio ja aluekehitys, Eurooppa-Instituutin Keskusteluaiheita 4/95.
- Kim, S. (1995): Expansion of Markets and Geographical Distribution of Economic Activities: the Trends in the U.S. Regional Manufacturing Structure, *Quarterly Journal of Economics*, CX, 881-908.
- Kirman, A. ja Widgrén, M. (1995): European Economic Decision Making: Progress or Paralysis. *Economic Policy*, No. 21, 421-460.
- Kotilainen, M., Alho, K. & Erkkilä, M. (1994): *Suomen valmistautuminen EMU-jäsenyyteen*, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B 103.
- Krugman, P. & Venables, A. (1990): Integration and Competition of Peripheral Industry, teoksessa Bliss, Braga & Macedo (toim.): *Unity with Diversity in the European Community*, Cambridge University Press.
- Martin, P. (1995): Free-Riding, Convergence and Two-Speed Monetary Unification in Europe, *European Economic Review*, Vol. 39, 1345-1364.
- Neven, D. (1994): Trade Liberalization with Eastern Nations. How Sensitive, teoksessa Faini & Portes (toim.): *European Union Trade with Eastern Europe*, CEPR/Cambridge University Press.

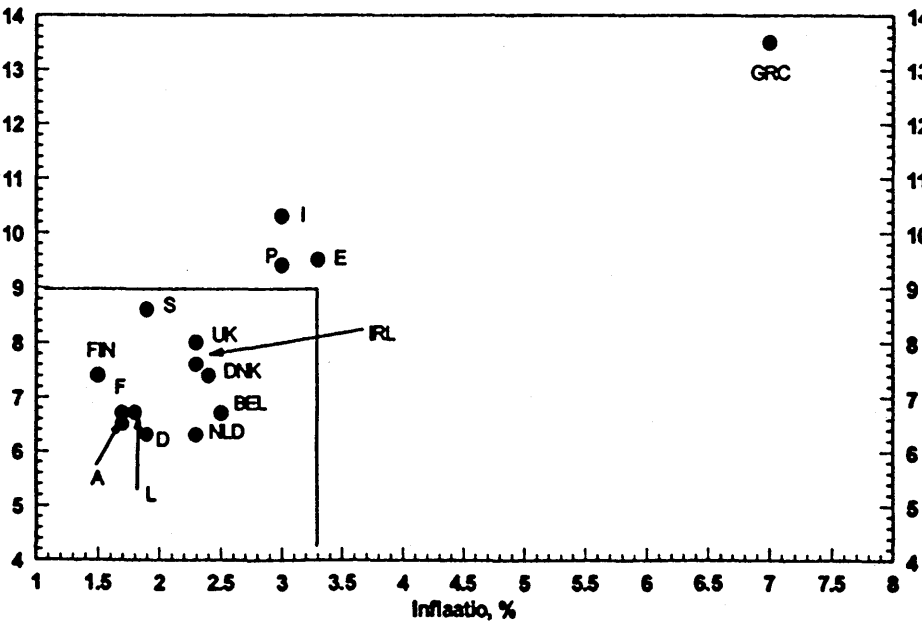
- Neumann, M. (1996): Monetary union in the absence of political union, *Yrjö Jahnsson European Integration Lectures*, No. 6.
- Sapir, A. (1992): Regional Integration in Europe, *Economic Journal* 102, 1491-1506.
- Sapir, A. (1995): Europe's Single Market: The Long March to 1992, CEPR Discussion Papers 1245.
- Vinals, J. (1995): European monetary integration: A narrow or a wide EMU?, *European Economic Review* 40, 1103-1109.
- Widgrén, M. (1995a): Probabilistic Voting Power in the EU: The Cases of Trade Policy and Social Regulation, *Scandinavian Journal of Economics* 97(2), 345-356.
- Widgrén, M. (1995b): Voting power and control in the EU: the impact of the EFTA entrants, teoksessa Baldwin, Haaparanta & Kiander (toim): *Expanding Membership of the European Union*, CEPR/Cambridge University Press.
- Widgrén, M. (1997): EMU ja tuotantorakenne Suomessa, *Talous ja yhteiskunta*, No. 1/1997.

Kuvio 1 EMU kriteerit ja niiden toteutuminen vuonna 1997

Budjettialijäämä, % BKT:sta

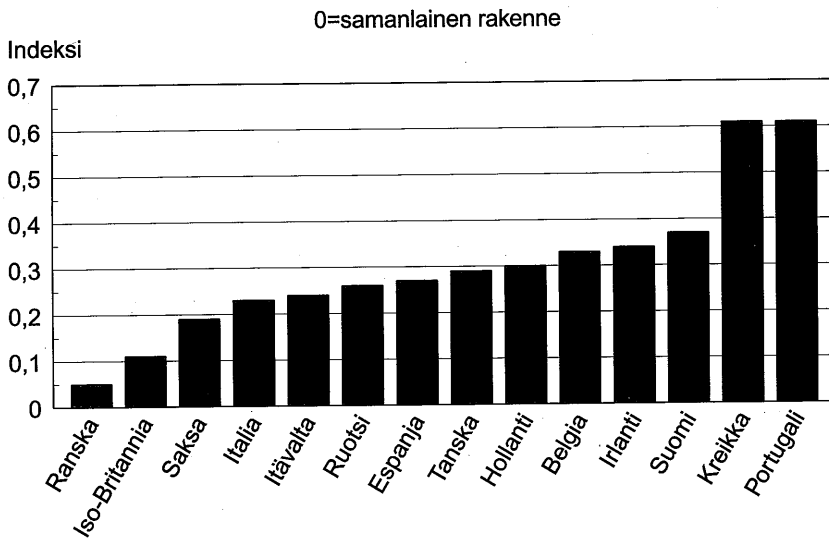

Korko, %

Lähde: Erkkilä & Widgrén (1996).

Kuvio 2 EU-maiden teollisuuden tuotantorakenne verrattuna EU:n keskiarvoon

Kuvio 3 Tuotantorakenteen ero suhteessa ydin-EMUun

